

Krzysztof Zaorski

W służbie państwu i idei praworządności: Bronisław Hełczyński – działacz państwowy, sędzia i uczonec

Streszczenie

Bronisław Hełczyński (1890-1978) był prawnikiem, który znaczną część swojego życia zawodowego poświęcił tworzeniu prawa II RP. Przez wiele lat był urzędnikiem, członkiem Komisji Kodyfikacyjnej, Szefem Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP, profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. Był także sędzią, który w trudnym dla sądownictwa okresie przez ponad pięć lat stał na czele Naczelnego Trybunału Administracyjnego (NTA), sądu administracyjnego pełniącego ważną rolę jako strażnik praworządności. Rozprawa jest próbą odtworzenia życia i dokonań Bronisława Hełczyńskiego jako prawnika oraz ukazania instytucji, w których pracował. Działalność i dokonania prawnicze Bronisława Hełczyńskiego są prezentowane w kontekście działalności prawnika-urzędnika, prawnika-kodyfikatora, prawnika-uczonego i prawnika-sędziego.

Celem rozprawy jest odpowiedź na pytanie, czy i w jakim stopniu Bronisław Hełczyński służył państwu i idei praworządności. Odpowiedź na to pytanie wymagała dogłębnego przestudiowania życia i działalności prawniczej Hełczyńskiego. Analizując działalność Hełczyńskiego jako sędziego i Pierwszego Prezesa NTA skoncentrowano się w szczególności na wpływie zmian na poziomie konstytucyjnym i ustawowym na działalność NTA. Poszukiwano odpowiedzi na pytania: czy za prezydentury Hełczyńskiego nastąpiły istotne zmiany w funkcjonowaniu i orzecznictwie NTA, czy zmiany w zakresie powoływania sędziów i prezesów Trybunału wpłynęły na zmianę kierunków orzecznich, czy Hełczyński jako Pierwszy Prezes NTA działał na rzecz wzmocnienia i rozbudowy niezależnego sądownictwa administracyjnego, wreszcie czy NTA w latach 30-tych XX w. funkcjonował jako strażnik praworządności?

W rozprawie przedstawiono także wojenne i powojenne losy Bronisława Hełczyńskiego. Zostały one ukazane w kontekście działalności polskich władz na emigracji, a także funkcjonowania polskich instytucji naukowych, takich jak Polski Wydział Prawa na Uniwersytecie w Oksfordzie i Polski Uniwersytet na Obczyźnie. W ten sposób możliwa stała się refleksja nad postrzeganiem praworządności przez

prawników w „polskim Londynie”. Umożliwiło to przedstawienie podstawowych kierunków polskiej myśli prawnej i prawniczej na emigracji.

Rozprawa została opracowana w układzie chronologiczno-rzeczowym metodami historyczno-prawną i historyczną z wykorzystaniem technik badawczych stosowanych w naukach humanistycznych (historycznych) oraz w naukach społecznych (prawnych). Składa się z trzech rozdziałów, w ramach których zostały wyodrębnione mniejsze podjednostki redakcyjne.

W rozdziale pierwszym – *W oczekiwaniu na Niepodległą* – przedstawione zostały: zarys działalności niepodległościowej Hełczyńskiego, okres jego nauki i studiów prawniczych, praca urzędnicza w Prezydium Rady Ministrów przy Radzie Regencyjnej jako dająca obraz powstawania i funkcjonowania zrębów przyszłego aparatu państwowego.

Rozdział drugi – *W Drugiej Rzeczypospolitej* – poświęcono poszczególnym etapom prawniczej drogi zawodowej Bronisława Hełczyńskiego, ukazaniu jego osiągnięć na tle działalności poszczególnych instytucji odrodzonego Państwa Polskiego. Na tle struktury Prezydium Rady Ministrów przeanalizowano karierę urzędniczą Bronisława Hełczyńskiego, następnie jego rozwój naukowy na Uniwersytecie Jagiellońskim, jedenastoletni okres członkostwa w Komisji Kodyfikacyjnej RP, służbę na stanowisku Szefa Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP. Szczególną uwagę poświęcono ponad pięcioletniemu okresowi prezesury Bronisława Hełczyńskiego w NTA, który przypadł na trudne politycznie lata trzydzieste XX w. W rozdziale drugim, oprócz przedstawienia NTA na tle rozwiązań dwóch ustaw konstytucyjnych dwudziestolecia międzywojennego, podjęto próbę zbadania wpływu zmian organizacyjnych i kadrowych na jego orzecznictwo i funkcjonowanie. W tym zakresie nie sposób było pominąć zagadnienia zmian w modelu powołań sędziów i związanej z nim problematyki niezawisłości sędziowskiej.

W rozdziale trzecim – *Na emigracji* – przedstawiono rozważania dotyczące: wkładu Bronisława Hełczyńskiego w działalność Komisji Prac Ustawodawczych przy Ministrze Sprawiedliwości; jego dorobku w powołanych na emigracji wyższych zakładach naukowych kształcących prawników, wymiany myśli prawnej i prawniczej z krajem i zagranicą, problemów prawnych dotyczących funkcjonowania władz i społeczeństwa polskiego na wychodźstwie. W rozdziale zaprezentowano dyskusję na temat koncepcji uruchomienia polskiego sądownictwa administracyjnego na terenie Wielkiej Brytanii, w trakcie której wyraźne stanowisko zajął Bronisław Hełczyński.

Wreszcie w rozdziale tym ujęto ważne z punktu widzenia prawnego zagadnienia związane z udziałem Bronisława Hełczyńskiego w procesie jednoczenia emigracji powojennej oraz sprawowaniem funkcji emigracyjnego Ministra Spraw Zagranicznych.

Każdy z rozdziałów zawiera podsumowanie nawiązujące do celu pracy, z zaznaczeniem poszczególnych osiągnięć prawniczych Hełczyńskiego. Całość rozważań zwieńczono w *Zakończeniu*, w którym podkreślono kluczowe ustalenia niniejszej rozprawy, ukazujące działalność prawniczą Hełczyńskiego w kontekście służby państwu i idei praworządności, oraz podjęto próbę zwięzłej, a wynikającej z wcześniejszych rozważań, odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Wskazano też obszary badawcze, które wymagają dalszych badań.

Kłopotli

30/08/2022r.

